

Posudek oponenta disertační práce:

Mgr. Lucie Felcan Rajlová, DiS. – “Porovnání vývoje české a polské baletní scény v letech 1945–1970”, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, 2023, 300 s. rkp. včetně příloh

Stručná charakteristika práce

Předložená disertační práce Mgr. Lucie Felcan Rajlová, DiS., “Porovnání vývoje české a polské baletní scény v letech 1945–1970” je zaměřena na analýzu a komparaci vývoje české a polské baletní scény v časovém rozmezí let 1945 až 1970, s cílem osvětlit určité klíčové fáze a otázky týkající se například emancipace a uznání baletu jako specifické umělecké disciplíny.

Práce je rozdělena do sedmi klíčových kapitol (hodnocení pramenů, metodologická část, pět tematických kapitol), doplněných o úvod, závěr, seznamy a přílohy. V rámci první kapitoly je kladen důraz na významné změny v meziválečném období, které jsou považovány za důležité pro porozumění vývoje poválečné baletní scény v Československu a Polsku. Kapitola se rovněž věnuje i osobnostem, jejichž odkaz měl vliv na následující generace baletních umělců. Samostatná část je věnována tanečnímu vzdělávání. Tato část je těsně propojena s další sekci zaměřenou na rozvoj baletu na stálých divadelních scénách, poválečný vývoj a 50. léta. Zde jsou rovněž představeny významné poválečné baletní osobnosti a jejich osudy na pozadí politického režimu. Poslední tematická kapitola se věnuje 60. letům, s důrazem na baletní inovátory a problematiku emigrace tanečníků. Průběhem celé práce je sledována československo–polská a česko–polská komparativní linie, která bere v úvahu širší historické souvislosti a vzájemné vztahové problémy, a to i na úrovni vztahu české a slovenské baletní scény. V rámci celé disertační práce je věnována značná pozornost také protagonistům tohoto umění – baletním tanečníkům, choreografům a pedagogům, a to prostřednictvím biografických medailonků, které jsou doprovázeny i obrazovým materiálem. Disertační práce využívá i široké spektrum pramenných zdrojů.

Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Autorka stanovila v disertační práci několik výzkumných otázek a hypotéz, vybrané tak, aby odpovídaly a byly propojeny s hlavním tématem práce. Na tyto otázky zdařile odpověděla. Vysvětlila a zdůvodnila, proč proměny kulturní politiky měly silný vliv na proměnu a směr vývoje tehdejšího tanečního proudu, a to na příkladu vývoje českého baletu za doby komunistické vlády. Upozornila, že ze strany komunistických orgánů bylo do vývoje českého baletu zasahováno mnohem citelněji, než se dělo v Polsku, byť v obou zemích výzkum potvrdil stranické zásahy. Zajímavá otázka se týkala srovnání míry otevřenosti tanečního světa novým impulzům a tanečním osobnostem ze zahraničí. V komparativně pojatém textu se autorka zabývala různými baletními scénami, které se nachází v současné době na území České republiky, Slovenska i Polska, a to nejen centrálními, ale též regionálními. Správně připomíná, že každá z nich by si bezesporu zasloužovala vlastní samostatnou monografii, díky svému jedinečnému charakteru a významu. L. Felcan Rajlová se dále soustředila na vybrané významné osobnosti v období let 1945–1970, které ovlivnily sledovaný český, slovenský a polský baletní svět svým tanečním, choreografickým nebo pedagogickým působením. Tyto osobnosti byly představeny prostřednictvím výše zmíněných biografických medailonků doplněných fotografiemi sledovaných protagonistů, které přiblížily jejich základní životní a profesní milníky, zároveň dodaly výkladu silný lidský náboj. Autorka citlivě postihla některá dílčí témata, která navazovala na hlavní linii studie. Jako zajímavý příklad uvedla rotaci

baletních šéfů i na menších scénách a jejich vliv, či fenomén přenášení baletních inscenací, vytvořených na hlavních scénách. Tato a další témata lze chápat jako důležité podněty pro další podrobnější zkoumání.

Za jednu z klíčových otázek, které autorka sledovala, lze považovat srovnání podmínek pro taneční vzdělávání v Československu a Polsku ve sledované době. L. Felcan Rajlová poukázala na důležitý rozdíl v otázce přístupu k jednotlivým stupňům vzdělávání, a to nejen v československo-polském kontextu, ale také v kontextu českém a slovenském. Došla k závěru, že i v současnosti se klade větší důraz na primární stupeň vzdělávání, který je formován baletními přípravkami na trvalých divadelních scénách. Sekundární úroveň vzdělávání se mezi Československem a Polskem lišila. Rozdíly byly patrné především v délce studia a v historickém pojetí vzdělávacích systémů. Autorka upozornila na důležitou systémovou proměnu v baletním vzdělávání, které se po 2. světové válce stalo v obou zemích institucionálně organizovaným a bezplatným. Připomněla také, že polské území bylo válkou nesrovnatelně více poničeno, obnovení provozu kultury obecně bylo komplikovanější a ekonomicky nákladnější, například i s ohledem na zničené divadelní budovy. Jako důležité společné rysy baletního vzdělávání autorka označila skutečnost, že baletní scény obou zemí byly po roce 1945 ovlivněny sovětskými pedagogickými metodami. Tyto metody byly předávány a aplikovány prostřednictvím stáží českých, slovenských i polských baletních osobností v Moskvě či Petrohradě, nebo naopak pobytem sovětských tanečních pedagogů ve sledovaných divadlech. Rozdíly podmínek pro balet nastoupily dle autorky na přelomu 50. a 60. let, kdy se polské hranice dříve otevřely západním tanečním směrům, ať už formou pořádání různých festivalů nebo možností vystupování zahraničních umělců. Rozdíly v přístupu najdeme i v rámci samotného Československa a mezi českou a slovenskou situací. Důležitými tématy, které autorka zkoumala, bylo též postavení baletních scén v hlavních městech, institucionální a finanční podpora uměleckých a kulturních institucí, ve kterých byl provozován balet a vliv této podpory na ekonomické zabezpečení těchto scén.

Jedním ze zajímavých hledisek, kterému autorka věnovala výrazný prostor, byla otázka, do jaké míry byl kulturní sektor, konkrétně baletní scéna, ovlivňován v obou zemích ze strany stranického vedení. Tento vliv se ukázal dle autorky zásadním v mnoha ohledech. Vliv stranického vedení na baletní scénu se neprojevoval pouze na úrovni dramaturgie. Kontrola nad divadly byla zajišťována také tím, že vedoucí činitelé souborů museli být vhodnými kandidáty i po stránce ideologické a stranické. Stranické vedení přitom mělo „své lidi“ i uvnitř souborů. K prosazování stranické kulturní politiky byly zřizovány nové divadelní rady a výbory. Nemenší roli měla schvalovací procedura dramaturgie, která opět sloužila stranickému monitoringu a regulaci kulturního dění. V rámci komparace autorka konstatovala, že v první polovině 50. let byla stranická kontrola formou i rozsahem v obou baletních scénách, v Československu i Polsku, velmi podobná. Situace se v polském prostředí se však začala uvolňovat koncem 50. let, což bylo ovlivněno politickými událostmi polského „října 1956“. Toto uvolnění vedlo k většímu rozšíření baletní scény. V Československu přinesla až 60. léta významný kulturní rozkvět. Tzv. obrodný proces byl však násilně přerušen sovětskou invazí roku 1968 a následnou normalizací, kdy se během represí začátku 70. let rozhodla řada baletních umělců zůstat v zahraničí. Byla to významná ztráta pro celou českou a slovenskou baletní scénu, jejíž kontinuita byla přerušena a byl ztracen cenný kontakt se zahraničním uměním.

Stručné celkové zhodnocení práce

Autorka sledovala a vyložila zajímavé a v domácí historiografii dosud nepříliš zpracované téma. Soustředila se na výzkum, analýzu a komparaci vývoje baletu a baletní scény v Československu a Polsku v období tří necelých poválečných desetiletí po roce 1945. V práci představila alternativní, avšak výrazně inovativní pohled na baletní tematiku, ne „čistě umělecký“, jako uvedla, a to na základě zkoumání řady faktorů, jež formovaly tuto oblast a do jisté míry, alespoň oficiálně, spoluurčovaly směr baletního a tanečního vývoje. Věnovala nezbytnou pozornost dění ve společnosti, jak z hlediska společenského, tak i politického vývoje. Přiblížila zkoumané téma na základě rozsáhlého kriticky pojatého pramenného výzkumu a studia domácí a zahraniční literatury a též řady elektronických zdrojů. Přinesla řadu nových poznatků o baletu v poválečných desetiletích a podněty pro další výzkum. V tom lze sledovat výrazný badatelský a autorský přínos posuzované disertace. Možnou formální úpravu a upřesnění bylo možné zvážit v užívání terminologie. Téma práce je zaměřeno primárně na srovnání vývoje české a polské baletní scény. Autorka v některých pasážích výkladu užívá pojmy československá baletní škola, československé taneční umění či československý balet ad., (viz například Úvod, 7. kapitola).

Dotazy k obhajobě

Jedním z klíčových hledisek, kterému autorka v práci věnovala důležitou pozornost, byla otázka, v jaké míře a v jakých ohledech byla domácí baletní scéna ovlivňována ze strany stranického vedení. Je možné konstatovat, že i přes tyto nepříznivé průvodní jevy si zachovalo ve sledovaném období české baletní umění vlastní uměleckou autenticitu ?

Závěr

Předložená disertační práce Mgr. Lucie Felcan Rajlové, DiS. “Porovnání vývoje české a polské baletní scény v letech 1945–1970”, splňuje požadavky kladené na disertační práci. Proto předloženou disertační práci doporučuji k obhajobě a předběžně klasifikuji jako prospěšla.

V Praze 24. listopadu 2023

prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.